

Данилич В. С.

СПЕЦИФІКА ЗМІСТУ ВАРІЮВАННЯ МОВНИХ ФОРМ (на прикладі варіантів *pedones* — *peones*, *pies* — *pie(s)* у пам'ятках літератури середньовічної Іспанії)

У статті на прикладі варіантів слів pedones — peones, pies — pie(s) аналізується мовна специфіка змісту варіювання слів, їх функціональне навантаження в тексті на ранньому етапі становлення національної мови та літератури. Йдеться про своєрідність історично сформованого громадського життя, яке стає джерелом формування понять і найменувань у мові.

Різні концепції мови, створені після посмертно опублікованого «Курсу загальної лінгвістики» (1-е вид. 1916 р.) Ф. де Соссюра, перебували в прямій або непрямій залежності від розмежування синхронії (статики) і діахронії (динаміки) мови. Одні вчені вважають, що синхронію «не можна відривати від діахронії», інші, навпаки, наполягають на повній автономії синхронії щодо діахронії. «Однак сперечатися на такому рівні (можна чи не можна «відривати» одне від іншого), — пише Р. О. Будагов, — і нецікаво, і безплідно: завжди можна навести окремі приклади, які начебто підтверджують повну автономію синхронії, як неважко навести і протилежні приклади, що підтверджують залежність синхронії від діахронії. Тому дискусія на подібному методологічному рівні, зрештою, виявляється марною» [3, 28-29]. Е. Бенвеніст, очевидно, мав рацію, коли говорив, що слід «відмовитись від того мовчазно прийнятого принципу, що висне над більшістю сучасних лінгвістів, який полягає у визнанні лише лінгвістики мовних фактів, лінгвістики, для якої мова (langue) повністю міститься у своїх здійснених маніфестаціях. Якби це було так, то шлях до всякого заглибленого дослідження природи і прояву мови був би цілком закритий. Мовні факти є продуктом і, треба визначити, продуктом чого саме» [1, 58].

Природа мови — це природа соціальна й історична. Тому кожен синхронний стан мови зумовлений попереднім синхронним же станом. У такій взаємодії синхронії з попередньою синхронією виявляється взаємодія вже не синхронії із синхронією, а синхронії з діахронією: попередня синхронія для наступної синхронії обертається вже діахронією [3, 29].

Уся глибина і різноманітність мовних форм розкриваються при аналізі їхнього функціонування. Це саме той аспект, у якому стикаються проблемами синхронії й діахронії, історії мови й окремі

лінгвістичні категорії — продукт мовних навичок носіїв мови. Сказане пояснимо прикладом паралельного функціонування варіантних слів в епоху становлення національної іспанської мови. Пор. варіантні форми *pedones* і *peones* (опущення *-d-* в інтервокальному положенні):

«... *todos iscamos fuera, que nadi non ras te,*
«*sinon dos pedones solos por lapuerta guardar; ...*»
(Cid, 685-686)

«Усі вийдемо назовні. Щоб ніхто не відстав,
/ Крім двох піхотинців на сторожі коло воріт!»
... / *Dios, que bien pago a todos sus vassallos,*
a los peones e a los encavalgados.
(ibid, 806-807)

«О Господи, як платив він усім своїм вірним,
/ Всім своїм васалам: і кінним і пішим!»

Pedones, peones з лат. *vg. pedo, -onis* — засвідчені в іспанській мові з 1074 р. у значенні «піхотинець» [7, 446].

Образ латинського слова *pes, pedis* «нога» під впливом чуттєво-експресивного сприйняття генетично визначив семантику і формування поняття «піхотинець». Відомі вульгарній латині процеси ослаблення і зникнення інтервокального *-d-* сприяли модифікації обрису слова в мові-основі/?e^aī — *pies*, а отже, співіснуванню і функціонуванню паралельних варіантів у ранньому періоді становлення національної мови:

Aguijo mio Çid, a la puerta se llegaua,
saco el pie. del estribera, unaferidal dava;
non se abre la puerta, ca bien era çerrada.
(ibid, 37-39)

«Дав шпори мій Сід, до воріт він під'їхав, /
Випручав ногу, вдарив у двері. / Не відкривались
вони: закладені міцно».

«*A vos, rey ondrado, enbia esta presentaja;*
«*bésavos los pies e las manos amas*
«*quel ayades merçed, si el Criador vos vala.*»
(ibid, 878-880)

«Надіслав він вам подарунок, король високошляхетний. / Ноги він вам цілує і руки обидві. / Вашої милості він просить, нехай Господь вам допоможе».

Для поета-хуглара, очевидно, далеко не байдужі звукові характеристики варіантів поняття «нога», у чому переконує нас семантика контекстів: звична і звичайна для вершника дія — визволити ногу зі стремен *sacar el pie del estribera*; глибоко змістовна символіка поцілунку ніг і рук «високошляхетного короля» *besar los pies de las manos*.

Можна припустити, що семантика контексту в діяльності хуглара — поета, письменника середньовіччя визначила відбір того чи іншого варіанта з парадигми форм, які мала мова. Семантично тотожні *pedones* і *peones*, *pies* і *pies* у системі мови, на рівні контексту виявляються стилістично диференційованими: нейтральні *peones* і *pies*, стилістично забарвлені *pedones* і *pies*.

Хронологічно більш рання форма (*pedones*, *pies*), напевно, ще не сприймалася як архаїчна, а скоріш, як літературна норма, контрольована мовною свідомістю. У цьому переконує нас семантика контекстів. У наведеному вище прикладі поняття «піхотинець», передане словом *pedones*, у вустах легендарного Сіда звучить напружено, владно й суворо.

Протилежна тональність вималюється в емоційно-піднесеній оцінці щедрості і справедливості при розподілі воєнної здобичі Сідом васалам: піхотинцям і кінним. У вигуку *¡Dios, que bien pago a todos sus vassallos, / a los peones e a los encavalgados!* робиться акцент на матеріальний бік заходу *que bien pago*. Емоційний вплив вигуку підвищується логічним рядом переліку супроводжуваних Сіда у всіх воєнних походах *vassallos*, де використана полегшена для вимови форма *peones*, тобто форма живого слововживання. Пор.:

*Mio Çid Ruy Dias a Alcoçer ha venido;
que bien pago a sos vassallos mismos!
A cavalleros e a peones féchos los ha ricos,
en todos los sos nos fallariedes un mesquino.
Qui a buen señor sirve, siempre bive en deliçio.*

(ibid, 846-850)

«Продав Алькосер мій Сід Руй Діас. / Всім своїм васалам добре заплатив він. / Багатими зробив він і кінних і піхотинців. / Не знайти бідняка у всій його дружині. / У доброго сеньйора усяк живе в достатку».

Отже, полегшена форма вимови (відсутнє інтервокальне *-d-*), регульована «принципом найменшого зусилля», відбиває реально існуючий у свідомості мовців асоціативний зв'язок з актуалізованими поняттями. Стилiстична диференціяція актуалізованого поняття на рівні контексту представлена різними формами слова: *pedones*, *peones*.

Різними формами на рівні контексту представлена також стилістична диференціяція поняття «нога». Але тут ця диференціяція наповнюється більш містким соціальним змістом побутових, службово-ділових, ритуальних ситуацій. Коментуючи вираз *besar la mano (las manos)*, *besar los pies*, Менендес Підаля у більшості контекстів відзначає їхню синонімічність з виразом *pedir que ...*: «*Como el besar la mano precedia a la peticion de un favor, ... se llevo a hacer la frase besar la mano que ..., como sinonima de «pedir que ...»; besar los pies que, «os pido que» ...*» [9, 155].

Своєрідність історично сформованого громадського життя знаходить відбиток у свідомості людей, визначає їхні взаємини. Звертання до шанованого Сіда з проханням привезти «червоний каптан сарацинський відмінний», Рахіль випереджає (авторська розповідь), а потім і супроводжує (монолог Рахіль) поцілунком руки:

*Raquel a mio Çid la manol ha pesada:
«;Ya Canpeador, en buena cinxiestes espada!
«de Castiella vos ides pora las yentes estranas.
«Assi es vuestra ventura, grandes son vuestras ganancias;
«una piel vermeja morisca e ondrada,
«Çid, beso vuestra mano en don que la yo aya».*

(ibid, 174-179)

У коментарі Менендеса Підаля зміст прохання зберігається: «*Cid, os pido que yo la reciba en don*», дослівний переклад: «Сіде, вас прошу, щоб я одержав його [каптан] у дарунок». Проте, губиться, відходить у тінь соціальний аспект відносин між людьми, що займають різний соціальний стан у суспільстві, який автор «Пісні» непросто сплетенням образів-понять не залишає осторонь. Повний, точний, науково-організований переклад «Пісні» вченого-медієвіста проф. Б. І. Ярхо, зроблений з іспанської мови за найкращим з існуючих наукових видань — виданням Менендеса Підаля, у переробці Ю. Б. Корнеєва й О. О. Смирнова, досить оригінально передає російською мовою думку автора, узгоджуючи її з коментарями Менендеса Підаля: «Рахиль целует руку у Сіда: / «О Кампеадор! В добрый час вам меч вручили. / Из Кастилии вы идёте сквозь народы чужие. / Такова у вас удача, велика у вас пожива. / Алыи кафтан сарацинский отличный, / Сид (целую вам руку), мне в дар привезите».

Припадають до ніг доброго Мінаї Рахіль та Іуда ...

*... el bueno de Minaya pienssa de cavalgar;
afevos Raquel e Vidas a los pies le caen;...*

(ibid, 1430-1431)

«Зібрався в дорогу цей добрий Мінаї. / Як раптом Рахіль та Іуда до ніг його впали ...».

Падає до ніг чоловіка-рятівника Хімена:

*En cabo del cosso mio Çid descavalgava,
adelino a su mugier e a sues fijas amas;*

*quando lo vio dona Ximena,
a piesdes se le echava:*

*«Merced, Campeador, en buen ora cinxiestes espada!»
(ibid, 1592-1595)*

«Спішився Сід після цього разу, / Підійшов він до дружини і дочок богоданих, / Побачивши його, Хімена до ніг його впала: / «Милосердний Кампеадор, у добру годину ви взяли шпагу!»

Схиляють коліна перед королем Альфонсом Міная і Перо Бермудес, «землю цілують і ноги його обидві» з проханням про помилування Сіда Кампеадора:

*Minaya e Per Vermudoz adelante son llegados,
firiéronse a tierra, diçieron de los cavallos;
antel rey Alfons los inojos fncados,
besan la tierra e los piesdes amos:*

*«Merced, rey Alfonso, sodes tan ondrado!»
«por mio Çid el Campeador todo es to vos besamos;...»
(ibid, 1841-1846)*

«Бермудес і Міная підскакали моторно, / На землю поспішно зіскочили із сідел, / Коліна схиляли перед Альфонсом — сеньйором, / Землю цілують і ноги його обидві: / «Змилуйтеся, Альфонсо, королю високошляхетний! / Ноги ваші ми цілуємо за Сіда Кампеадора».

Народжений під щасливою зіркою Кампеадор, у сльозах великої радості в ногах короля отримує прощення і повернення королівської любові:

*... llorando de los ojos, tanto avié el gozo mayor;
assi sabe dar omildança a Alfons so senior.*

*De aquesta guisa a los piesdes le cayó;
tan grand pesar ovo el rey don Alfons:*

*«Levantados en pie, ya Çid Campeador,
«besad las manos, ca los piesdes no;
«si esto non feches, non avredes mi amor».*

(ibid, 2023-2029)

«Гаряче він плаче з радості великої. / Так умів поклонитися сеньйору герой. / Розпростерся мій Сід біля королівських ніг, / І вельми засмутився король дон Альфонс. / «Встаньте негайно, Сіде Кампеадор! / Цілуйте мені руки, але ноги — нізащо. / Коли зараз же не встанете, опали чекайте знову».

Емоційно насичений фрагмент розкриває перипетії складного лабіринту почуттів, світу пристрастей і хвилювань, якими охоплені ратоборець і король у переломний момент долі Кампеадора. Гірке почуття досади відчуває король, бачачи того, хто домігся успіху в усіх військових справах, вірного й відданого васала біля своїх ніг. Цей бік зображеної ситуації експресивно забарвлюється образотворчою ємкістю опорної ланки, формованої добром слів, за допомогою яких відкривається частка внутрішнього світу невірноваженого, нерішучого і компромісного короля Альфонса VI: «Коли зараз же не встанете, опали чекайте знову».

Важливе композиційно-мовне значення для розгортання тексту має веління короля. Констатація факту саме в цьому плані в розповіді автора *Hinojos fitos las manos le beso. / Levas en pie e en la bocal saludo* (ibid, 2039-2040) орієнтована не тільки на інформативність дій васала в результаті волі короля, а й на співвіднесеність з етикетом, правилами поведінки лояльно настроєного стосовно короля васала: «Руку Альфонсу цілуючи, Сід із землі не встає. / Нарешті, піднявшись, у вуста цілує його».

Понятійно-значеннєвий обсяг паралельно функціонуючих варіантів *piesdes* і *pie(s)*, стосовно до життя і побуту середньовічного суспільства, конкретизується в канві художнього тексту. За характером свого значеннєвого змісту, позбавленого образності, ці варіанти зберігають відтінки стилістичного розходження, що визначають їхнє цільове призначення в композиції тексту, як слів з різним емоційним потенціалом.

Стилістично різномірні умови функціонування розглянутих варіантів в умовах білінгвізму середньовіччя визначені, по-перше, хронологічно, тобто природним процесом мовної еволюції, по-друге, соціально, тобто потребою підтримувати наступність у мовленнєвій поведінці носіїв мови. У цьому випадку варіантність — це взаємодія різнохарактерних мовних і позамовних факторів у слові, що сприяють його формальній модифікації для забезпечення раціонального способу відображення мовою світу речей і явищ.

Сама участь людей у створенні мови, виходячи з існуючих теорій про походження мови і людини, специфіка людських зв'язків, що визначають життя і розвиток суспільства, функціонування мови, містять певною мірою передумови модифікації мовних структур. «Мовна еволюція, — пише А. Мартине, — взагалі визначається постійним протиріччям між властивими людині потребами спілкування і вираження та її прагненням звести до мінімуму її розумову і фізичну діяльність... Розширення кола одиниць може привести до більшої витрати зусиль, ніж та, яку колектив вважає в даній ситуації виправданою. Таке розширення є неощадливим і обов'язково буде зупинено. З іншого боку, буде різко припинений прояв надмірної інерції, що завдає збитку законним інтересам колективу. Мовна поведінка регулюється, таким чином, так званним «принципом найменшого зусилля...» [4, 126].

«Принцип найменшого зусилля» у мовному плані поведінки носіїв мови ввів у життя «полегшені» форми варіантних слів і, можливо, став визначальним у подальшій долі цих варіантів, але, мабуть, далеко не основним.

Повертаючись до поняття «піхотинець» як категорії позамовної дійсності, відзначимо, що в

усі періоди воєнної історії піхота є основою військових сил. Значна роль піхоти в середньовічних війнах, але, як відзначають дослідники, вершник за тогочасних умов війни приносив набагато більше користі, ніж піхотинець, а перехід з піхотинців у вершники залежав майже винятково від володіння конем і зброєю [6, 248, 250].

Текстові дані середньовічної епохи, що мають діагностичну силу для етимології, містять також певний обсяг етнокультурної і мовної інформації про звичаї і погляди суспільства:

*Manda partir tod aqueste aver sin falla,
sos quinoneros que gelos diessen por carta.
Sos cavalleros i an arribança,
a cada uno dellos caden çien marcos de plata,
e a los peones la meataad sin falla;
todo el quinto a mio Çid fincava.*

(Cid, 510-515)

«Розділити без помилки поживу наказав він, / Скарбникам велів усе записати на пергамен. / Людям Кампеадора пощастило добряче: / Одержує вершник сто срібних марок, / Половину від цього — піший ратник. / П'ятина Кампеадору дісталася без залишку».

Переваги вершника при розподілі матеріальних благ очевидні не тільки кількісними показниками, конкретно названою сумою, а й історично сформованим порядком розподілу: вершник неодмінно був першим. Семантика контексту і логіко-композиційний лад розповіді цілком переконливо представляють соціальну диференціацію і різне ставлення до представників суспільства, що перебувають на різних щаблях соціальних сходів. Розмір здобичі коливався в результаті більш-менш вдалого воєнного походу, але при «поділі здобичі піхотинець отримував половину того, що належало вершнику, і давньоіспанські закони підтверджують це. При цьому поділі, однак, малося на увазі не тільки соціальне, а й економічне розходження: вершник повинен був годувати коня; кінь розморювався, старів. Вершник, що з'явився до війська без щита, меча і списа (тобто, отримавши усе це від сеньйора), теж міг претендувати лише на половину частки в здобичі. Піхотинець, який не мав свого списа і ножа, одержував тільки плату, але ні на яку частку здобичі розраховувати не міг» [6, 248].

*Buena fo la de Valencia quando ganaron la casa,
mas mucho fue provechosa, sabet, esta arrancada;
a todos los menores cayeron çient marcos de plata.
Las nuevas del cavallero ya veedes do llegavan.*

(ibid, 1232-1235)

«Коли брали Валенсію, великий був прибуток, / Але знайте, що прибутковішою була ця битва: / Сто срібних марок припало на піхотинця. / Прибуток вершника можна собі уявити».

Перемога над Валенсією ознаменована вели-

ким прибутком, і на кожного піхотинця (*a todos los menores*) припало по сто срібних марок. Доход вершника в цифровому вираженні хугларом не дається, очевидно, із світоглядних міркувань. Порядок підпорядкування і переходу від нижчого до вищого по строго визначених щаблях — «ієрархічна градація» — поетом не порушений. Останній рядок цитованого фрагмента, хоч і містить побічно вказівки на матеріальний бік доходу вершника, дуже красномовно передає ставлення до кінної частини війська, піднімаючи її над піхотою.

Свідченням правильної інтерпретації дій хуглара може стати російський переклад «Пісні». Осмислена й оцінена середньовічним поетом навколишня дійсність дала «підказку» авторам перекладу. Останній рядок наповнюється життєво-значеннєвим змістом — звеличенням Сіда: «Смотрите, как велика удача славного Сида».

Картина світу постає перед нами, пройшовши через призму свідомості хуглара. Виражена його словами думка сприймається узгоджено з дійсно існуючим нерівноправним становищем піхоти. Синтагматичне єдине ціле *todos los menores* містить у собі деякий прихований зміст, закладений у понятті «піхотинець». Можна припустити, що саме цей зміст цікавив поета, адже в даний контекст вільно входить кожний з варіантів — *todos los pedones*, *todos los peones*, без порушення метрико-тонічної системи вірша. Множинна форма субстантивованого прикметника *menores*, будучи контекстуальним синонімом варіантів *pedones* і *peones*, актуалізує той семантичний компонент поняття «піхотинець», який не лежить на поверхні, а затінений етимологією *pie* Z lat. *pes, pedis* «нога» — *pēdēs, -ditis* 1) «пішоходець»; 2) «піхотинець», рі. *pedites* — давньоісп. *pedones, peones*, рі. *peonada*.

*Grandes son los gozos que van por es logar
quando mio Çid gano a Valencia e entra en la çibdad.
Los que foron de pie cavalleros se fazen;
el oro e la plata i quien vos lo podrie contar? Todos
eran ricos quantos que alii ha.*

(ibid, 1211—1214)

«Великі були веселощі в околишніх місцях, / Коли Валенсію мій Сід завоював. / Хто був піхотинцем, той вершником став. / А срібло, а злато: Хто зможе порахувати? / Багатий став кожний, хто там побував».

Барвіста ілюстрація динаміки буття підноситься не конкретними найменуваннями *pedones* або *peones* і навіть не метафоричністю субстантивованого прикметника *los menores*, у якому ясно відчувається статус у суспільстві групи людей, об'єднаних поняттям «піхотинець», а свідомо цілеспрямованим вживанням іменника *pie* у прийменниковій конструкції *de pie*, що володіє тим же референтним

значенням у лінійній послідовності висловлення *Los que for on de pie* «хто був піхотинцем».

Залишаючи осторонь граматичний аспект проблеми адвербіалізації іменника з прийменником, що, власне, також є фактом динаміки мови, звернемо увагу на семантику іменника *pie*, який генетично визначив функціонування в іспанській мові іменників *pedones*, *peones*, про що було сказано вище. «За всієї важливості зв'язків, що існують між семантичними процесами в слові, з одного боку, та цілою сумою соціальних і почасти психічних факторів — з другого, лінгвіст все ж таки не повинен випускати з уваги суто мовну специфіку значенневих явищ, хоч би якими різноманітними вони були» [2, 15].

Мовна специфіка змісту іменника *pie* визначається своєрідністю переплетіння семантичних характеристик у внутрішній структурі самого слова. У даному разі ми торкаємося основного значення, найменш зумовленого контекстом, тобто того значення більшості полісемантичних слів, яке у синхронному сприйнятті мови раніш від інших «спадає на думку», коли виникає питання про дане слово. При цьому, по-перше, слідом за Р. О. Будаговим, ми визнаємо непереконливість заперечень проти поняття «основного значення слова», по-друге, мається на увазі не «розум» лінгвіста, що може етимологізувати слово і давнє його осмислення представити як сучасне, а «розум» широких прошарків людей, які розмовляють даною мовою, як рідною [2, 17-18].

Суто лінгвістичне значення іменника *pie* «нога» з погляду сприйняття відбиває реально існуюче і легко пізнаване найменування нижньої кінцівки людини (тварини): *Parte de lapierna que sirve al hombre y a algunos animales para sostenerse caminar* [8, 616].

У тлумаченні лексичного поняття слова *pie* зазначені елементи змісту: частина цілого {*de la piernd*} і функція (*para sostenerse y caminar*). Можливо, дані елементи змісту, що у лінгвістичній літературі називаються по-різному — семантичними компонентами, семантичними множниками, семантичними ознаками (у змісті поняття), семантичними частками («складова частина цілого») — є результатом наукового пошуку, але у свідомості носіїв мови пряме значення іменника *pie* є присутнім у сукупності семантичних множників, у чому переконує семантика контексту *Los que foron de pie*. У протилежному разі поняття «піхотинець» і поняття «пішоходець» мали б у мові іншу словесну форму.

Логіко-інформативне навантаження сполучення *los que foron de pie* підпорядковане загальній значенневій спрямованості контексту — динаміці переходу з піхотинців у вершники, переходу на інший, вищий шабель соціальних сходів. Здається,

що пояснення факту використання ускладненої структури *los que foron de pie* у розкритті поняття «піхотинець» міститься в семантиці предметного найменування *pie*, що сигналізує про фізичний аспект руху.

Навмисна ускладненість, добір синонімів — *pedones*, *peones*, *todos los menores*, *los que foron de pie* свідчить про рухому думку анонімного поета, якого, очевидно, не задовольняють варіантні форми слова *pedones* і *peones*, які функціонують у мові епохи. Треба думати, що прагнення представити образ середньовічного піхотинця в динаміці буття і відносин привело до використання образних висловів *todos los menores*, *los que foron de pie*, що рельєфніше розкривають соціальну нерівність піхоти.

«У кінці XII ст. лицарство вже є більш замкнутою кастою, — читаємо ми в «Словнику власних імен, географічних назв і термінів», які зустрічаються в «Пісні про Сіда». — Стосовно «посвяти» у лицарі, то цей обряд, імовірно, теж поступово викристалізувався з дуже давнього обряду «оперезування мечем» (зустрічається ще в VIII ст.), але чи завершився цей процес у часи Сіда, точно не відомо» [6, 250]. У всякому разі, бути «оперезаним мечем» означало перебувати у вигіднішому соціальному й економічному становищі, аніж піхотинець:

Quando estofecho ovo, a cabo de très sedmanas de Castiella venido es Minaya, dozientos con él, que todos çinen espadas; non son en cuenta, sabet, las peonadas .
(ibid, 916-919)

«Після всіх цих справ, через три тижні рівно, / Повернувся Миная від короля Альфонса. / Мечами оперезані, прийшли з ним дві сотні. / Знайте, що й рахунку там немає піхоті».

Чи в даному контексті останній рядок передаватиме ідею ставлення до піхоти відповідно до звичаїв і поглядів феодальної епохи? Скоріше, тут представлена ідея кількісного поповнення війська Сіда за рахунок піхоти. Пор. переклад останнього рядка Б. І. Ярхо і Ю. Б. Корнеєва: «Знайте, що не в счѣт идѣт у них пехота». Чи могла «не в рахунок йти» піхота у воєнних походах? Очевидно, прагнення авторів російського перекладу загострити увагу на дійсному соціальному стані цієї частини війська спрямувало творчу свідомість на прочитання додаткового змісту, що проступає в образі хугларської фрази, у композиційній структурі тексту. Пор., з одного боку, фрагмент хугларського тексту:

Con el rey van leoneses e mesnadas gallyzianas, non son en cuenta, sabet, las castellanias; sueltan las riendas, a las vistas se van adelinadas.
(ibid, 1982-1984)

«З королем ідуть леонці й галісійські війська,

/ І кастильці, яким і рахунку там немає, / Попустивши поводи, поспішають до місця зустрічі.

*Minaya Álbar Fanez fuera era en el campo,
con todas estas yentes escribiendo e contando;
entre tiendas e armas e vestidos preciados
tanto fallan ellos desto que mucho es sobejano.
Quiérovos dezir lo que es mas granado:
non pudieron saber la cuenta de todos los cavallos
que andan arriados e non ha qui tomallos;...*

(ibid, 1772-1778)

«За містом у полі залишився Альвар Аньєс / Із усією дружиною, поживу рахуючи. / Дорогоцінного одягу, зброї і наметів / Безмірно багато вони нарахували. / Назву я лише те, що важливо. / Немає рахунку коням, що без вершників скачуть, / Із сідлом і зі зброєю — і нема кому піймати їх...».

*El obispo don Jerome, caboso coronado,
quando esfarto de lidiar con amas las sus manos,
non tiene en cuenta los moros que ha matados;...*

(ibid, 1793-1795)

«Єпископ з Жероме — найхоробріший із прелатів: / Як сильно він бився обома руками! / Скільки маврів убив він, що їх і не рахували».

З іншого боку, пор. прозифікований фрагмент «Поєми про мого Сіда» в «Хроніці» Альфонса Х Мудрого, де ускладнення синтаксичних структур не вступає в протиріччя ні зі значеннєвою ідеєю кількісного поповнення війська, ні із самою ідеєю динаміки буття і відносин:

*Despues desto otrossi a cabo de très sedmanas
llego de Castiella Aluar Hannez Minnaya con CC
caualleros de linnage, et de escuderos a pie et de
otros peones tan grandes compannas que pora
acometer grandes et nobles fechos eran grand
complimiento (PCG, 859, 532, 16-2 la).* «Після цього, саме до кінця третього тижня, прибув з Кастилії Альвар Аньєс Миная, із двома сотнями вершників і пішими зброєносцями і величезними дружинами піхотинців, яких було досить для здійснення великих і шляхетних справ».

Прозифікація епічних добутків у «Загальній хроніці» й у всій серії наступних хронік («Version amplificada de la Primera Cronica General», 1298;

«Cronica particular de San Fernando», «Cronica de Castilla o del Campeador», «Cronica de Veinte Reyes», 1320; «Cronica General de 1344»; «Cronica General Toledana», 1460) є унікальний приклад у романській історіографії. «Нічого подібного не можна знайти у французькій історіографії, хоча в цій сусідній з нами країні епос досяг ще більшого розквіту, ніж у нас... В Іспанії це явище означало націоналізацію епічного надбання, яке було прийнято навіть вченими, у той час як у Франції воно було тільки поширенням епосу у формі нижчого виду мистецтва серед менш освічених класів» [5, 366, 376].

Отже, вельми специфічними варіантами словникових найменувань *pedones* і *peones*, що буквально повторюють на фонетичному рівні процеси мовних тенденцій мови-основи — «принцип найменшого зусилля», не обмежується представлення образу середньовічного піхотинця. Звертаючи увагу на семантику цих найменувань, відзначимо також послідовність значень: *pèdès*, *dītis* 1) «пішохід»; 2) «піхотинець». Епоха воєн вносить корективи в перерозподіл значеннєвих компонентів семантичної структури іспанських найменувань *pedones* і *peones* й висуває на перше місце лексико-семантичний варіант «піхотинець». На питання, чи автор «Пісні» ставив перед собою завдання спеціальним добором та організацією лексичних засобів наповнити поняття «піхотинець» відтінками змісту, зумовленими соціальним середовищем, напевно, можна дати позитивну відповідь. Свідома орієнтація на зміст тексту відбилася найбезпосереднішим чином як на виборі варіантів *pedones* і *peones*, так і на доборі описових висловів *todos los menores, los queforon de pie*. Джерелом найменування значної частини військ *todos los menores, los queforon de pie* стало соціальне середовище, яке, визначаючи місце людини в суспільному житті, фіксує в категоріях мови — словах і сполученнях слів — досвід епохи, досвід тривалої еволюції самого соціального середовища. Щодо місця людини в суспільному житті саме соціальне середовище дає можливість знайти точну формулу інтелектуальної комунікації відчуттів, викликаних матеріальними умовами.

1. Бенвенист Э. Классификация языков // Новое в лингвистике.— М.: Изд-во иностр. л-ры., 1963, вып. III.— С. 48-69.

2. Будагов Р.А. Сравнительно-семасиологические исследования (Романские языки). — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1963.

3. Будагов Р.А. К вопросу о месте советского языкознания в современной лингвистике // Вопр. языкознания.— 1981.— № 2.— С.22-35.

4. Мартине А. Принцип экономии в фонетических изменениях (Проблемы диахронич. фонологии). Пер. с франц.— М.: Изд-во иностр. л-ры, 1960.

5. Менендес Пидаль Р. Избранные произведения. Испанская литература средних веков и эпохи Возрождения. Пер. с испан.— М.: Изд-во иностр. л-ры, 1961.

6. Смирнов А.А. Испанский героический эпос и сказания о Сиде // Песнь о Сиде. Староиспанский героический эпос.— М.— Л.: АН СССР, 1959.

7. Corominas J. Breve diccionario etimológico de la lengua castellana. — Madrid: Gredos, 1961.

Larousse Universal. Diccionario enciclopédico en très volumenes. — Buenos Aires: Larousse, 1965.

Menéndez Pidal R. Introduction. Fecha del Poema e estado en que llego a nosotros // Poema de mio Cid. Clásicos castellanos. 6-a ed.— Madrid: Espasa-Calpe, S.A., 1951.

Джерела ілюстративного матеріалу
Poema de mio Cid. 6-a ed. — Madrid: Espasa-Calpe, S.A., 1951.

PCG. Primera Cronica General. Estoria de Espana. T. I. — Madrid: Bailly-Bailliere é Hijos, Ed., 1906.

Danylych V. S.

**SPECIFIC FEATURES OF LANGUAGE FOFMS VARIETY
(variants *pedones* — *peones*, *pedes* — *pie(s)*, for example
in medieval literature of Spain)**

The article deals with the analysis of the colloquial specific of the words variation and their functionality at the early period of the establishing of the national language and literature. As an example the words *pedones* — *peones*, *pedes* — *pie(s)* were considered. The features and peculiarities of the historically formed social life and discussed. The social life becomes a source for notions and denominations formation in the language.